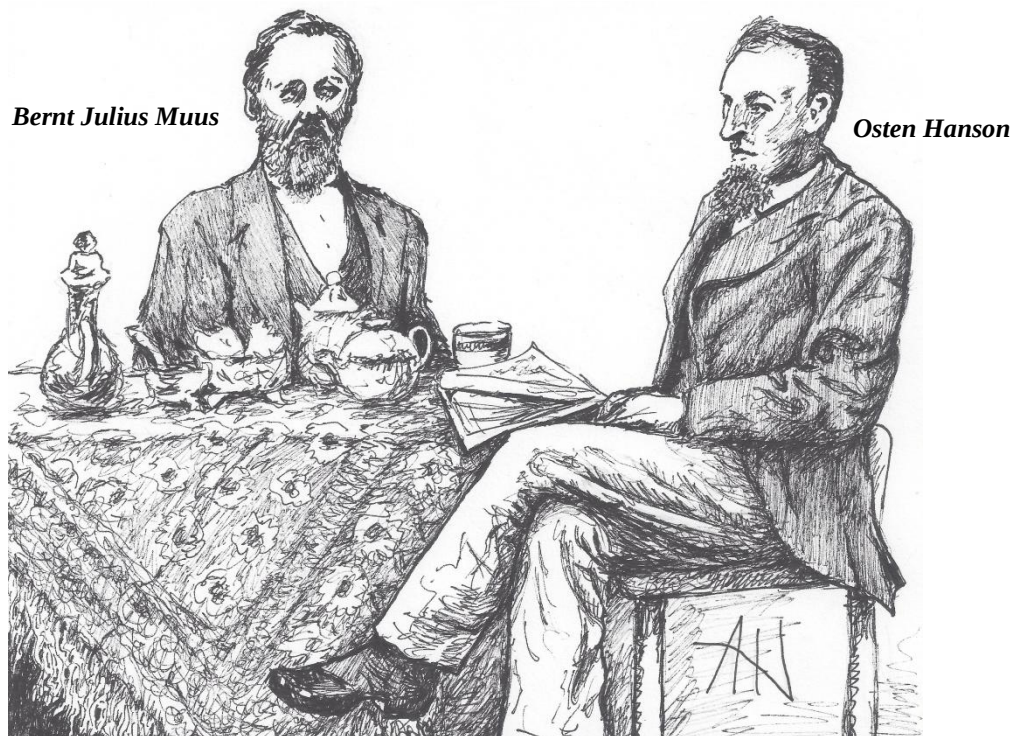

1874 To store personligheter i Goodhue County

Hver stat i Amerika er delt inn i såkalte County. Ett av disse er Goodhue, som for mange nordmenn som utvandret ble første stopp på en etappeutvandring, for mange sågar det endelige reisemålet etter å ha krysset Atlanteren. Red Wing ble porten vestover. Herfra spredte de seg først utover i Minnesota og etablerte mindre revir basert på etnisk tilhørighet, dalfører i gamlelandet og nasjoner i Europa. Stedsnavn fra Norge vokste opp som fornorskede bygdesamfunn utover på prærien. Kirken og skolen, kombinert med Town Hall, ble sentrum. Ei elv, en creek, kunne skille de ulike samfunnene. Ikke bare nasjonalt, men sågar ble de ulike "dølene" og "byggen" i noen tilfeller gravlagte på hver side av kirken. En kom til sine egne. Med tiden kom andre til, men integreringen ble aldri total, små revir forble og finnes fortsatt tilknyttet ulike kirkesamfunn. Goodhue County er et lite Norge, et lite Trøndelag og et lite Stjørdal. Med det som bakgrunn virker navnet noe underlig, men er selvsagt utledet fra det engelske språket, som i dette tilfellet igjen har sin opprinnelse fra det norrøne. Goodhue er trolig klengenavn for "*a trusted servant*" (good + hewe: "servant"), som henledes fra det gamle engelske: hiwan, retinue, household, i betydningen "*vi tar godt vare på deg*". Norrønsk: guð (battle + hugi: "*mind, spirit*"). I dag er det naturligvis bosatt folk fra "hele Norge" i Goodhue County, pluss mange med tysk bakgrunn. Som det resterende Minnesota er 95 % av befolkningen hvit.

I dette kapitlet skal vi se litt på to personligheter som betød ganske så meget for Goodhue County, gjennom det åndelige, bygd opp rundt menigheter innen Holden kirke, Aspelund kirke og Stordahl kirke (omskrivning av Stjørdal). Først Osten Hanson, deretter Bernt Julius Muus, selve grunnleggeren av St. Olaf College i Northfield i Dakota County/Rice County. Gjennom nevnte institusjon er pastor Bernt Julius Muus fra Snåsa en av de aller mest kjente "nordmenn" i Minnesotas og Amerikas historie.

En kan ikke nevne Muus uten å komme innom hans høyre hånd, pastor Osten Hanson, hvis relasjoner gjennom hans kone, bringer oss til Skjelstadmark i Hegra. Østen Hanson ble født 8. juli 1836 på en husmannsplass under gården Holtan, Sauherad i Telemark, som sønn av Hans

Øvre Holtan før 1970

Hansen Holtan og Gunhild Larsdatter Weium. Besteforeldre var Hans Kittelsen og Ann Ostensdatter Holtan. Vår Østen Hanson hadde sju søsken. Den nesteldste, Hans Hanson Holtan, ble født 16 år før Østen. Denne Hans utvandret til Amerika og Chicago i 1845, sammen med sin mor. I 1850 flyttet han til Portage, Wisconsin. I en alder av femten år kom Østen i 1851 med sin far og søsken etter til Wisconsin. I Amerika ble Østen hetende Osten Hanson. Kona til Hans, eldste bror av Osten, dør. I 1856 flyttet hele familien til Wanamingo township, Goodhue County, Minnesota. Denne eldre broren av Osten ble forøvrig i desember 1857 valgt inn i Minnesotas første lovgivende forsamling. Det skal tilføyes at gården Øvre Holtan ble i sin tid eid av Henrik Garbo Ibsen, grandonkel til selveste Henrik Ibsen. Bygning på bildet stod der til 1970. Da ble den flyttet til Bygdetunet fordi den inneholdt rosemaling av Olav Hanson.

Familien på Øvre Holtan i dag, f.v: Ingunn Lindheim Stavsholt, Helle og Mari Lindheim Stavsholt, Bjørn Stavsholt og Jorunn Lindheim

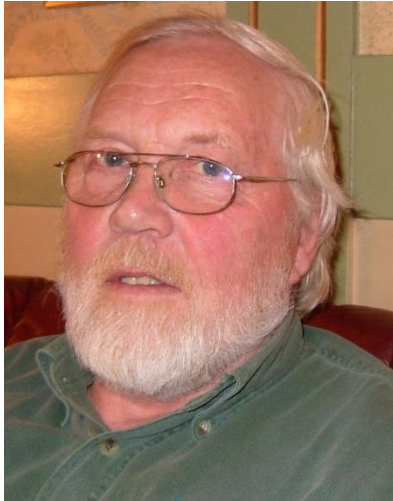
Etter at de kom til Goodhue County etablerte Osten Hanson den første skolen i Wanamingo twp. Samtidig ble Hauges menighet dannet i Wanamingo. Den unge Osten Hanson ble deres sjelesørger (lay minister). Til å begynne med var han en selvlært predikant. Han hadde sine møter rundt omkring i private hjem, spesielt hos David Hoven, emigrant fra Skjelstadmark i Stjørdal. Se *Stjørdalens krønike*, bind 11, side 128. Menigheten var så fornøyd med Osten Hanson at de fikk ham ordinert som *reverend* (prest) i 1861.

Osten Hanson ble først gift med den 13 år gamle Maria Sophia Gudbrandsen 11. mars 1859, som døde 21 år gammel 9. mars

Osten Hanson

1867, etter å ha skjenket ham fire barn, pluss ett til som var dødfødt. Marias oppvekst som fosterbarn i Norge var preget av mye sykdom, som kanskje forårsaket hennes tidlige død. Osten giftet seg deretter 29. juli 1868 med Anna Hoven (f.1844) fra Hegra i Stjørdalen, datter av Thomas Davidsen Kleven og Sigrid Johnsdatter Bjugan. Anna kom til Amerika i 1866. Anna Hoven var søster til David, og dermed tante til Albert hvis familie ble myrdet i Nord-Dakota og utløste den siste lynsjingen i Nord-Dakota i 1931. Se *Stjørdalens krønike*, bind 11, side 126. Osten og Anna fikk ni barn. Dertil to dødfødte. Flere fra Hoven- og Skolmlislekta i Stjørdalen i dag er nære slektninger av Anna. Blant annet Kåre Olav Skolmli. Anna er hans grandtante. Familien i Norge benevner henne som Ane. Hun døde 10. november 1936, 92 år gammel.

Kåre Olav Skolmli

Osten Hanson er sagt å ha vært en av de mest begavede personer som har kommet til Amerika. Han ville ha "*gone places*", som amerikanerne uttrykker det overfor en som ville ha nådd langt dersom han bare hadde fått utdanning og teologisk trening. I tillegg til å være en høy, velbygd og distingvert mann, hadde Osten en utstråling og kraft som gjorde at mange snudde seg rundt og fulgte hans gange. Det er sagt at Osten Hanson i sin oppvekst hjemme i Telemark var noe vill av seg, mest som en forlatt sjel i det brutale og rå miljøet blant tømmerkoier. Haugianerne ristet oppgitt på hodet. Dersom unge Osten kunne bli frelst, kunne hvem som helst bli det! Men Osten kom på et møte og fortalte at han ville bli en kristen, holdt en glimrende tale og brast i gråt. Osten hungret etter lærdom, var nysgjerrig og en av hans sønner sa det slik: "*Father had a book close at hand all the time*". Osten Hanson førte dagbok i 18 år.

Familien til Sally

**Bakerst: Gene Gerhart, Sally Gerhart and Brian Gerhart
Midten: Greg Gerhart, Shirley Helmbrecht og Jo Tschann
Foran: Sue Jorgenson, Nan Severtson og Laurie Opseth**

Gene & Sally Gerhart

Undertegnede har blitt kjent med to familier i slekta Osten Hanson i Amerika. Sally Gerhart er oldebarn av Anna og Osten Hanson. Hun er mor til sju, og fikk kreft (stage 3) for over 30 år siden. I løpet av 20 år med behandling har hun brukt maling som en slags medisin/terapi, og er i dag en anerkjent kunstner rundt Austin. Hun bor sammen med sin mann, Gene, i Brownsdale, Minnesota, som ligger sørvest for Rochester.

Kirk Hanson er en internasjonal anerkjent professor, som har viet mye av sin fridtid til slekta Osten Hansen. Pastor Osten Hanson er hans tippoldefar. Kirk Hanson og hans kone, Kathryn, bor i Los Altos, California. De har to sønner og en datter.

Pastor Martin Horn ved Emmanuel Lutheran Church, Aspelund har vært en viktig kilde. Nevnes bør også ekteparet Nilsen, Aspelund, som var min første kontakt vedrørende Osten Hanson. Likeledes Judy & Gary Pavek i Kenyon og pastor Kathleen Lower, Stordahl kirke i Roscoe Center.

Kirk Hanson i Kina

Det hevdes at Osten hadde et anstrengt forhold til sine foreldre. Det står skrevet i noen notater at han nektet å begrave sin egen far i hellig jord inne på selve kirkegården da faren døde i 1864. Min kilde, Kirk Hanson, sier at dette kan være litt overdrevet, men at det nok var noe i det. Kirk mener at faren ble gravlagt innenfor gjerdet, men det er vel ikke sikkert at han kom nærmest kirka for å si det mildt. Men hele sakskomplekset gjennom de notater jeg sitter på tilsier en viss sannhetsgehalt her. Det interessante, og mest litt humoristiske, er at da kirkegården ble omregulert og utvidet, havnet foreldrenes grav nære kirka likevel! Men det er nok ingen tvil om at far til Osten var "familiens sorte får". Det er skrevet at han kom fra en god familie, arvet et bryggeri og drev forretningsvirksomheten temmelig dårlig. Det synes som nesen var vel langt nede i glasset. Så han mistet alt. Men så møtte han Gunhild Larsdatter Weium fra Bergen. Hun fikk ham "tørrlagt", med omsorg og pleie, og fikk ham på beina igjen på alle vis. Hans den eldre skiftet beite, mest bokstavelig, og begynte med salg av hester til hæren til Bismarck. Familien utvandret til Amerika i 1852 eller 53. For Osten fremstod nok farens litt liberal syn noe fjernt. Faren mente at de burde spille fele i kirken og live opp kristendommen. Gudstjenestene var mest som dommedag, mente han. Et skriv jeg har tilsier at menigheten, som altså ble ledet av hans sønn, forviste (ostracised) gamle Hans, og (sitat): *...when he died he was buried just outside the fence of the cemetery by this very son.....* - Når det er sagt, så var det nok de som mente svært godt om gamle Hans, far til Osten. En engelskmann som var meget sentral i Goodhue County, Mr. Sands, sa det slik til et oldebarn av Hans: *"Your great grandfather was the best educated and most intellectual man I have ever known. If he had been native born he could have been President of the United States and would have done it with honor"*.

Familien Kirk Hanson

F.v: Lindsay Dolan (forlovet med sønnen Kolby), Alice Woodruff (datter av Kelsey og Jacob Woodruff), Kolby Hanson (sønn), Rev. Kelsey Hanson Woodruff (datter), Maxwell Woodruff (sønn av Kelsey og Jacob), Jacob Woodruff, Clara Woodruff (datter av Kelsey og Jacob), Kathryn Schefter Hanson (kona til Kirk), Kirk Hanson og Chris Hanson (sønn).

Osten Hanson og hans menighet tilhørte til å begynne med den mer konservative fløyen av haugianerne, det som ble hetende The Eielsen Synod, etter den dominerende Elling Eielsen. Jeg bruker å si det slik: haugianerne var *kristendom uten smil*. Grundtvig var *kristendom med smil*. Dette gjenspeiles mest gjennom forholdet til "sabbath". Søndagen var totalt hellig. Ingen leker, ikke dukker, ikke engang klippe ut papirdukker, ingen sying/strikking. Haugianerne ute på prærien så på dans og musikk som synd. Felemusikk var djevelens toner. Pietismen var fullstendig. Etter hvert begynte folk å forlate den mørke siden. A. E. Boyum og O. Hanson stod fast på Eielsen sin side. Men etter hvert forlot flere medlemmer menigheten, og den totale splittelsen kom i 1876. Osten Hanson ble mildere, og gjennom Aspelund fremstod en lysere form for kristendom. Ser en på nordmennenes etablering av ulike kirkesamfunn/synoder etter at de slo seg ned i Amerika, var ønske om frihet så sterkt at den minste lille divergens førte til ulike kirkelige samfunn. Den totalitære likhetskirken ble forlatt hjemme i Norge. Nå fikk de fri utfoldelse for både mørke og lyse sider. Det var rom for alle og alt. Men det igjen førte stadig til splittelser og dannelser av subkirkelige menigheter. En liten differensiert tolkning av et bibelord var nok til at noen brøt ut og dannet sin egen kirke. Neste generasjon førte dem kanskje sammen igjen, før en ny splittelse dannet nye igjen. Slik har det alltid vært i Amerika, og slik er det den dag i dag. Det er prisen, eller belønningen om du vil, for et fritt samfunn.

Osten og Anna Hanson sammen med sine barn utenfor huset sitt i nærheten av Wanamingo i 1894

Osten hadde stor innflytelse overalt. Reverend (prest) Bernt Julius Muus, som var utdannet ved Universitet i Oslo, hadde så store tanker om Hanson at han mente at Hanson burde være pastor i Holden kirke, med ham selv som assistent. Det var Osten som i lag med stjørdalingene/hegrasbyggen (Hovenfamilien) først begynte å snakke om en egen menighet i Roscoe Center, det som senere skulle ble Stordahl kirke. Se *Stjørdalens krønike*, bind 11, side 74. Til å begynne med var det to synoder i den delen av Goodhue County, Minnesota - hvor de fleste fra Hegra, Stjørdal, Skatval og Lånke slo seg ned. Den ene var Aspelund, som stod sterkt forankret tilbake til Hans Nilsen Hauge, og den andre var Holden, under ledelse av Muus. Holden er i dag også den største i alle henseende, og står der som et monument over Muus og alle de andre pionerene innenfor kristenlivet. Det er klart at det var en viss forskjell på Osten Hanson og Bernt Julius Muus. De to synoder, for ikke å si personligheter, reflekterte nok haugianeren i Osten Hanson i motsetning til Muus sin mer moderne skoleteologi. Men at det skulle være noen personlig strid mellom de to gigantene, som en Muuskjenner sørpå har fortalt meg, er en stor overdrivelse. De var meget nære venner.

Osten Hanson hadde allerede fra barnsben nysgjerrigheten, søken etter viten, hvor han slukte omtrent alt han kunne komme over. Konfirmasjonstiden ga ham et kall. Han skjønte tidlig at han hadde en hjerne for lagring, mest fotografisk. Han memorerte setninger og seremonier fra gudstjenester. Siden haugianerbevegelsen påvirket ham, ble Bibelen hans bokstavelige anker. Han ble den fremste forsvarende mot den moderne teologiske fremstillingen fra det akademiske miljøet. Ref. Muus sin Norske synode. Dette til tross forble han en meget god venn av Muus livet ut, der de gjennom 37 år bodde under tre kilometer fra hverandre. Det kom til harde debatter, selvsagt, men ikke noe vondt blod. Det var da også Muus som satt hos Hanson på dødsleie dag etter dag og strøk Osten sin hånd mens tårene rant nedover deres ansikter. Menn av respekt. Det sies om Osten Hanson at han trolig kunne flere brev fra Bibelen utenat. Hans tro var fast, barnelærdommen grundig forankret i Luther's lille katekisma og Pontoppidan. Hanson var en virkelig autodidakt. Muus ønsket at Hanson skulle overta hans

embetsgjerninger mens han var borte, blant annet da Muus var i Norge. Som haugianer var nok Hanson litt betenkt over det som for ham var det pompøse og uniformerte overfor folket. Da Muus diskuterte dette med Hanson sin kone, Anna fra Hegra, kom det frem at Anna syntes det var noe toskete dersom Osten skulle ikle seg prestekjole. Da svarte Muus: "*Holden church does not demand that*", og sa videre: "*They might just as well use a gown in the Hauge Synod too*". Haugianerne var vel kjedelige og grå, for ikke å si svarte, skjønt en del av dette slapp nok taket i det nye Norge i Amerika.

Familien Hanson. Fru Anna (f. Hoven), sittende lengst til høyre, var fra Hegra

En mindre gruppering samlet seg altså rundt The Emmanuel Church of Aspelund og berørte folket som slo seg ned i Roscoe Center, fem minutters kjøring sørvest av Zumbrota i Minnesota. Denne lille gruppen gikk under navnet The South Prairie Church med Osten Hanson som religiøs leder, altså en selvlært predikant. Roscoe var et mindre tettsted med skole, meieri, butikk, smie etc. som utviklet seg da det gikk rykte om at jernbanen skulle anlegges gjennom Roscoe. Men jernbanen kom aldri, og Roscoe falt like raskt sammen som det ble dannet. Roscoe Center, noen kilometer unna, ble også liggende der snart kun som et kryss, med en skole og ei kirke, Stordahl Church. Og slik er det i dag, kun ei kirke og en liten tom townhall/skolebygning. Resten er farmer så langt øye kan se i et bølgende landskap, hvor mindre treklynger skjuler de små gårdsbygningene.

1. juni 1877 kjøpte The South Prairie Group to mål i seksjon 10, Roscoe Twp av Elice G. Smith for 100 dollar. Dette ble senere utvidet i 1904 fra Norman Dickenson, og i 1970 fra Otto Hoven. I 1878 ble det oppnevnt en komité bestående av Lasse Trelstad, John Avelsgaard og Rollof Bordson. David Hoven fikk tak i tømmer og Ingval Moe fikk byggeoppdraget. Menigheten ble dannet 9. september 1878, så byggingen gikk fort. Selv om kirka var temmelig tom, interiøret kom senere - var det ikke tomme ord som vandret som ekkoer i det store rommet. Det første møte og organiseringen gikk virkelig unna, takket være Osten Hanson som ledet det hele og ble valgt til president. Snart var alle verv og funksjoner tildelt, og statuttene vedtatt. Det økonomiske kom raskt på plass. Kirka hadde til da kostet 1 709 dollar. Løpende utgifter skulle fordeles gjennom en dollar fra hver "house father" og 25 cent for hver "single". I 1884 valgte The Roscoe Center Church, som den ble kalt - og var en del av Emmanuel, å bli en frittstående kirke under navnet The Stordahl Church, som et minne om Stjørdal i Nord-Trøndelag, hvor de fleste var vokst opp. Osten Hansen ble ansatt som pastor med en lønn på 150 dollar, med utbetaling to ganger i året: juni og november. Dertil skulle han motta to ofringer: Christmas and Pentecost (White Sunday). Osten Hanson tjenestegjorde også i Emmanuel og Hauge i Kenyon og i St. Peter i Red Wing. Han var president i Hauges synode i to år (1875-1876), og visepresident i ca. 20 år. Han var president i styret for regenter av Red Wing Seminary i flere år. Ble senere også på nytt president i 1887. Hanson tjenestegjorde sammenhengende i 37 år for menighetene ved Aspelund, Kenyon og Roscoe Center til sin død. Fire av hans egne sønner skulle også komme til å tjene som prester: Martin, Hans, Thomas og Simon.

Osten Hanson ble altså den første pastoren ved Stordahl kirke. Det heter seg i en rapport fra Congregational Meeting datert lørdag 22. mars 1884: *"It was reported that something had to be done about a minister or they might find themselves without a minister"*. Det ble sendt et brev til Osten Hanson om å fortsette som pastor. David Hoven, Rollef Bordson og O. S. Greseth skulle så ha et møte med pastor Hanson. Fra et møte 31. mai 1884 heter det seg: *"Motion made and seconded that pastor O. Hanson shall be president"*. Men så, fra et møte 30. oktober 1897 tyder det på at det ulmet litt rundt den gode pastor Hanson. Han begynte nok å dra på årene. Det het seg i møteprotokollen: *"After talking over the issue the congregation agreed that it might be better if they could get a younger minister to serve"*.

R. Gresett, Ole Gresett og Ellet Ellefson "...were to go and talk with pastor O. Hanson". Så allerede den gangen var aldersdiskriminering velkjent. Og fra en møteprotokoll av 12. september 1898 heter det seg: "The main issue at this meeting is calling a minister". Altså var tiden for Osten Hanson løpt ut. C. C. Holter tjenestegjorde som minister for Stordahl, Hauge (Kenyon) og Immanuel (Aspelund) i perioden 1898-1910. Og sønn til Osten Hansen, M. G. Hanson var pastor i tiden 1910-1915. Osten Hanson døde i Wanamingo twp 63 år gammel 4. august 1898, klokken 07:30, etter fire måneders sykdom, og er gravlagt på Aspelund Cemetery. Her hviler også hans kone, Anna Hoven fra Hegra i Stjørdal.

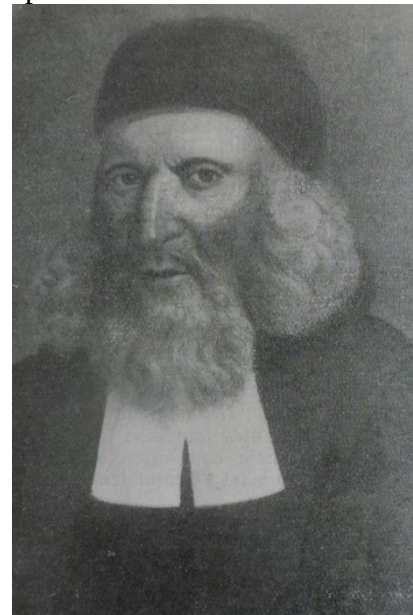

Kilder: Clifford & Ruthann Nelson på grava til far til Osten Hanson

Pastor Martin Horn, Aspelund

Så skal vi over til Muusslekten. Magister Niels Muus ble født på Vang på Hedemarken 23. desember 1642, og døde på Snåsa 23. februar 1737. Han må sies å være stamfar til dagens Muusslekt på Snåsa. Han giftet seg i Roskilde i Danmark 15. april 1679 med Maria Johansdatter Dünkirchen (1650-1707). Niels Muus er 3 x tippoldefar til Bernt Julius Muus, dette kapitlets hovedperson. Likeledes er han 6 x tippoldefar til Peter Finsås, f. 1954 på Snåsa. Far til Niels Muus var sorenskriverfullmektig Peder Olufsen. Han døde da Niels var ung, og moren giftet seg opp igjen med en bonde. Stefaren ønsket å bruke Niels på gården. Det ville ikke den begavede Niels, så han rømte fra den flate bygd på Hedemarken og havnet omsider på et enda flatere sted, nemlig Roskilde, etter å ha levd noe usselt og fattigmessig med overnattinger på kirkegårder. I Roskilde hadde han en slektning, Bente, som var gift med sognepresten. Gjennom denne familien kom han både i skole og møte sin tilkommende. Det var da også denne Maria Dünkirchen som tok seg av Niels og vel på et vis berget ham. Muus gikk ut av "den lærde skole" i 1674 og hans gode evner gjorde ham til prest. Hans første stilling var som hjelpeprest ved Bremerholms menighet i København i to år. Deretter havnet han som skipsprest for kongens flåte i krigen mellom Danmark og Sverige. Han var sågar om bord på kongens eget skip. Her holdt han en bønn midt i en forrykende storm. Stormen stilnet straks derpå, og kongen ville gi sin prest en belønning og spurte Niels om hvor han kunne tenke seg et prestekall. Niels Muus hadde da sagt at han var sliten av sjølivets urolige

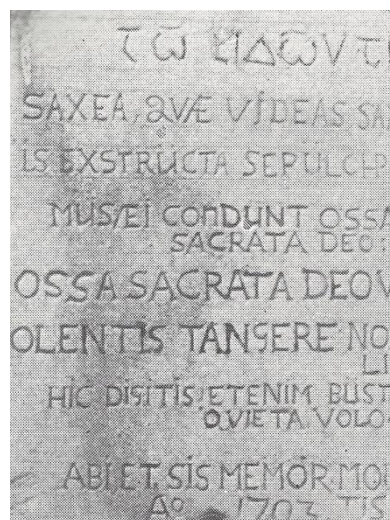
**Magister Niels Muus.
Fra et maleri fra 1829 utført av
Johan Schiøller**

tilværelse og ønsket seg et rolig pretekall. Kongen svarte: "*Da maa det bli i Norge*". På denne måten kom han som kappelan til Trondheim domkirke. Her kom han inn i en heftig strid mellom biskop Krog og domprost Borchman, som havnet helt hos Høyesterett. Bispen tapte, og det gikk ut over kapellan Muus, som i sin tur mistet sitt embete i 1694. Men lykken stod ham bi, da noen av kongens menn dukket opp i Trondheim. Kongen "benådet" ham, og han ble gitt "Snaasens sognekald", som nok måtte anses som en forvisning.

Til Snåsa tok han sin gamle mor. Hun bodde hos ham til hun døde 99 år gammel. Da Armfeldts felttog herjet som verst, kom det en del karolinere til Snåsa og arresterte Niels Muus. Han var anklaget for å ha oppfordret til kamp mot svenskene, og ble regelrett kalt en spion. Noen må ha varslet Muus om at svenskene var på jakt etter ham, for han stakk til fjells og skjulte seg i en grotte som senere har blitt kalt prestehulen eller Muusegrotten.

6. april 2016: Peter Finsås (t.v) og Alfred Muus Kvitvang viser messeskjorten magister Muus fikk laget i 1719, etter at han kom tilbake fra fangeskap i Sverige

Teksten på skiltet:
*Det mindesmerke av sten,
 som du ser her, gjemmer
 Muus's ben, helliget Gud.
 Ben helliget Gud skal du
 ikke røre med voldsomme
 fingrer. Thi jeg vil at de
 skal hvile i fred. Gaa bort
 og tænk paa døden. Aar
 1703*

og

Premierløytnant H. A. Tønder har skrevet at det var selveste kaptein Långstrøm som kom og tok Muus. Denne beryktede Långstrøm førte så den 76-årige Muus til general Armfeldt. Generalen bestemte å uskadeliggjøre presten, forhørte ham lot ham føre til Stockholm, og senere plasserte ham i arrest i Salaberget, 18 mil fra Stockholm, hvor han satt i fengsel til ut i april 1719. På turen til Sverige klarte Muus og hans tjener faktisk å rømme. De skilte vei. Tjeneren kom seg hjem til Snåsa, men Niels ble fanget på nytt. Da han kom tilbake til Snåsa utpå våren 1719 hadde svenskene plyndret hans hjem og gods, og han ble "*en yderlig fattig mand*". Da kong Christian den 6. kom til Trondheim i 1733, møtte den 94-årig Muus opp og fortalte om sin trofasthet og skjebne under krigen. Det førte til at kongen ga ham "kongetiende" (slippe skatt). Men Niels Muus fikk ikke stor glede av det, da han døde kort tid etter i en alder av 96, etter å ha tjent Snåsa gjennom 56 år. Det var Niels Muus som tilførte Snåsa kirke flere av deres klenodier, blant annet en flott messehagel (messeskjorte) datert 1719. Se bildet. Niels Muus fikk anlagt et eget gravkapell, hvor hans kiste står i dag i lag med noen av hans nærmeste. Se teksten på minnetavlen Muus fikk laget ved inngangen til sitt gravkammer. Historien om Muusernes første generasjoner: "*Niels Muus's æt, Muus-slegten i Snaasa 1642-1942*", er skrevet av Alfred Muus, og delvis også av dette kapitlets hovedperson Bernt Julius Muus, og er en virkelig givende og verdifull lesning.

Bernt Julius Muus ble født i Snåsa 15. mars 1832. Foreldre var handelsmann Ingebrigt Muus (1805-1882) og Birgitte Magdalena Rynning (1814-1833). Muus fikk med seg i livet en kulturell arv fra embetsmenn og borgere i Trøndelag. Faren tilhørte en slekt der tre generasjoner av hans forfedre hadde vært sogneprester i Snåsa; moren var datter av opplysningspresten Jens Rynning. Hun døde før sønnen var to år gammel, og han ble deretter tatt hånd om av sine besteforeldre i prestegården, til han begynte på latinskolen i Trondheim i 1842. Etter å ha gått ut fra latinerskolen i 1849 (examen artium), dro Muus til Universitet i Oslo for å studere teologi og tok teologisk embetseksamen 15. desember i 1854 og praktisk teologisk eksamen i august 1858, begge med karakteren *laudabilis*.

Fra 1854 var han huslærer hos stiftsprost Rode. Muus var med på å utgi *Christianiaposten*, samt fungerte som lærer på Dahlgreens og Borgerskolen. Sammen med Theodor C. Bernoft grunnla Muus og utga fra 1856 *Norsk Kirketidende*, det første fremtredende kirkeorganet her i landet. I løpet av de tre årene han satt i redaksjonen, hadde bladet ofte redaksjonelle vurderinger av viktige temaer fra den kirkelige debatten. Muus gav varm støtte til det kirkelige program som professor Gisle Johnson stod for. Bladet brakte informasjon om kirkelige forhold i Norge og utlandet, også fra Amerika, og det var derfor ikke et ukjent oppdrag han gav seg inn i da han fikk et kall fra menigheten i Minnesota.

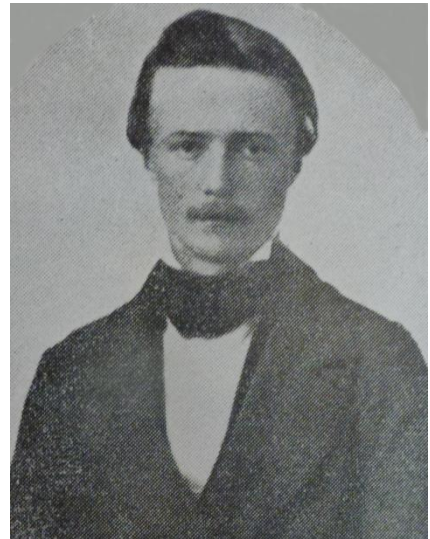
Den 12. juli 1859 giftet Muus seg med lensmannsdatteren i Fet, Oline Christine Kathrine Pind, bare noen dager etter at han var blitt ordinert av biskop J. L. Arup. Straks etter å ha blitt ordinært som prest, kom han og hans kone til Amerika etter å ha akseptert et kall fra Holden menighet i Goodhue County, sør av Minneapolis i Minnesota. Dette kallet skulle han inneha i 40 år, til 1899.

Bernt Julius Muus

Når en ser på hvordan Bernt Julius Muus utviklet seg, og de valg han tok, kommer en ikke utom hans onkel Ole Rynning, som nok påvirket sin nevø i stor grad. Ole Rynning vokste opp som tenåring på prestegården Vinje, samme sted som Muus ble født. Begge utviklet seg vekk fra den sterke maktfaktoren som lå i selve bondekulturen. Far til Ole, presten Jens Rynning, så nok på sønnen som en rebell. Ole Rynning var 15 år da familien kom fra Ringsaker til Snåsa. Etter artium studerte han teologi en stund, før han satte kursen hjemover og gjorde deler av prestegården om til en videregående skole. I Oslo omgikk han blant annet Jørgen Moe og Henrik Wergeland. Forholdet til faren var anstrengt. Det gjorde ikke tingene bedre da Ole forlovet seg med en fattig husmannsjente. For øvrig ble far til Ole bygdas første ordfører. Mens han var prest på Ringsaker utarbeidet han de første vedtekter for Brannkassen, dagens Gjensidige. 7. april 1837 utvandret Ole Rynning til Amerika. Skipet kolliderte 8. mai med et engelsk skip. Den unge og språkkyndige Ole Rynning utviklet seg raskt til en leder for emigrantene. Starten i sitt nye land kunne ikke blitt verre. Da de omsider havnet i Beaver Creek brøt det ut både koldfeber og sumpfeber utover vinteren, og 20 døde på kort tid. Ole Rynning forsøkte å hjelpe overalt. Han ble selv syk, og døde i september 1838, ikke fylt 30 år.

Mens Ole var syk skrev han en bok hvor han fortalte om utvandringen, og som en motpol mot alle meddelelser som forsøkte å motarbeide utvandringen fra Norge. Boken ble på folkemunne hetende "Amerikaboka", og ble av de mest leste bøker over hele Norge. Den fikk enorm betydning for den kommende utvandringen til Amerika, og det er mange som hevder at den fikk større betydning for utvandringen fra Norge enn Cleng Peerson. Gjennom boka ble Bernt Julius Muus trolig sterkt påvirket, og ikke minst av den skarpe kritikken Ole Rynning kom med av statskirken og presteskapet både i Norge og Amerika, selv om vel dette kapitlet i boka ble fjernet. Onkelen gjorde nok inntrykk på den unge Muus. Historien om Ole Rynning er i seg selv tragisk, men samtidig beundrende. Før Ole Rynning dro til Amerika, satte han og noen kamerater opp en bautastein på "Lysthusberget" ved Snåsa prestegård, trolig etter inspirasjon fra sin studiekamerat Henrik Wergeland. Dette skapte nok røre, og faren kalte det hele for et ungdomshærverk. Bautaen over Ole Rynning, som står på haugen mellom kirken og prestegården, er en gave fra Snåsalaget i Amerika til Snåsa kommune i 1937, ved 100-års minnet. Når en leser om Ole Rynning, og ser bort fra deres ulike familiebakgrunn (samfunnslag), ser en flere likheter mellom Ole Rynning og vår egen Ole Vig på Stjørdal. Begavelsene var meget store.

Bernt Julius Muus i yngre utgave

Det skal vel ikke skjules at enkelte skribenter oppover årene har vært inne på at så vel Muus som Rynning var litt skyld i utvandringen fra nettopp Snåsa. Slike tanker er ikke særegne, og finner sin paralleller i mange bygder, blant annet gjennom Haldor Guldseth i Selbu. I perioden 1865 - 1926 utvandret ca. 500 snåsingere til Amerika.

Bernt Julius Muus var en lynende intelligent mann, viljesterk, samvittighetsfull og pliktoppfyllende. "Som teolog var han eminent og en av de mest edle mennesker hans moderland hadde sjikket til Amerika". Slik har Muus blitt karakterisert, og som nok inneholder en del sannheter. Men dette tegner nok et litt for rosenrødt og prektig bilde av mannen som skulle grunnlegge St. Olaf College i 1874 i Northfield, straks sør av Minneapolis. Det er ingen tvil om at St. Olaf College er selve monumentet over trønderen. Det vitner om hans energi og målsetting om en høyere utdanning i kristelig ånd.

I 1870 var han på besøk til Norge og Danmark. I 1882 dør hans far og Bernt Julius kommer i strid med sin bror Martinus om å ta Krogsgaarden på odel. Det førte ikke frem. Opp i dette skriver han flere mindre religiøse bøker. I 1894 er han igjen hjemme i Snåsa på besøk.

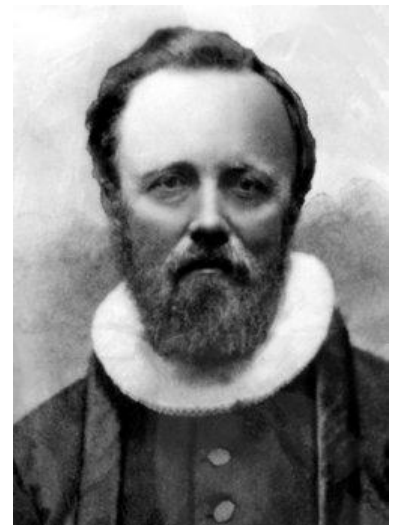

Amy Boxrud og Jeff M. Sauvé, St. Olaf College, som jeg møtte i april 2015

Deler av St. Olaf College i Minnesota

Sin største betydning fikk Muus gjennom sitt arbeid for å fremme høyere undervisning for norskættede i Amerika. I 1840- og 1850-årene var de fleste norske innvandrere innstilte på å gjøre bruk av det amerikanske skolesystem gjennom de offentlige skoler med supplement av kirkeskoler som kunne ivareta religionsundervisningen og bevare det norske språk som identitetsskapende element. Lefolket var opptatt av å få en utdanning som gav dem innflytelse i det amerikanske samfunnet. Men gjennom 1860- og 1870-årene ble det særlig fra ledende geistlig hold lansert et program for en helhetlig utdanning fra grunnskolen til universitetet, som skulle foregå på norsk og erstatte de amerikanske skolene, fordi disse ble oppfattet som sekulære og nedbrytende for de åndelige og kulturelle verdier immigrantene hadde med seg. Muus stod hardt på at alle skolene skulle bygge på Luther's standard. Han etablerte 20 slike skoler for barn av norske immigranter.

I midten, dagens Peter Finsås på Snåsa, med to utgaver av Bernt Julius Muus ved siden av. Ingen kan vel være i tvil om at de er i slekt?

Muus ønsket en sterkere markering av det norske innslaget, uten helt å forkaste de offentlige skoler. Men hans interesse gjaldt særlig den videregående utdanning. Derfor opprettet han privat en videregående skole i sin prestegård i 1869 og utarbeidet planene for en høyere skole som grunnlag for universitetsstudier, slik de ble realisert ved opprettelsen av St. Olaf's School i Northfield, Minnesota i 1874. Muus var den egentlige drivkraft og organisator for dette skoletiltaket, som føyde seg til en rekke utdanningsinstitusjoner blant de norskættede i Amerika. Han samlet inn store beløp til skolen, vervet dyktige lærere og fant frem til sponsorer som ville støtte tiltaket. Han stod som en frontfigur i årene som fulgte. I 1886 etablerte en utbrytergruppe fra Den Norske Synode et presteseminar i Northfield, og dette gav

støttet til en utvidelse av skolen til et fullt college. St. Olaf College har siden alltid vært et flaggskip for norsk lutherdom i Amerika.

La oss ta med et par interessante observasjoner: Som nevnt ble Osten Hanson født på Holtan i Sauherad. Åtte år senere ble Thorbjørn Nelson Mohn født på Moen under gården Hvannes i Sauherad, ikke langt fra der Osten Hanson vokste opp. Og hvem er så denne Thorbjørn N. Mohn? Jo, han utvandret i 1852 sammen med sine foreldre: Nils Thorbjørnson og Ragnhild Johnsdatter. Han ble en betydelig professor og prest, som ble St. Olaf College sin første rektor og president i nesten 25 år, og derigjennom en nær venn og samarbeidspartner til både Osten Hanson og Bernt Julius Muus. Likeså bør nevnes Julius Boraas, f. 1872, sønn av Ellen og Johannes Borrås. Johannes kom fra Boraas østre i Hegra til Amerika i 1866. Sønnen Julius ble professor ved ulike institusjoner, og ble tilknyttet St. Olaf College som sjef for Departement of Education and Psychology. Julius Boraas var i flere tiår medlem av Minnesotas Board of Education, og hadde ry for å være en av Minnesotas fremste skolemenn, spesielt innen psykologiens og pedagogikkens område.

Muus var en pioner og leder av *the Norwegian Evangelical Lutheran Church of America* i sørlige Minnesota. Han var også sterkt involvert ved etableringen av Luther College of Decorah, Iowa. Han organiserte en rekke menigheter og fikk bygd flere kirker. Han var pastor i Holden Parish. Holden ble hans egen kirke, og en slags "moderkirke" for mindre kirker rundt i Goodhue County. Holden er den eldste Norske Lutherske kirken i Minnesota. Den første i hele Amerika ble etablert i 1843. Muus holdt sin første preken i Holden 6. november 1859.

Oline Muus i yngre og eldre utgave

Fra første søndag i advent i 1860 til samme dag i 1861 reiste Muus rundt til nordmenn i Minnesota. Han brukte et oksespenn, hest og vogn og enkelte ganger gikk han til fots, til sammen 6 900 miles (11 040 kilometer) det året (3 norske mil pr. dag). Borgerkrigen påvirket nybyggerne. Nest etter Red Wing, meldte det seg flest frivillige til krigen fra Holden og Wanamingo twp. Goodhue county sendte flere til krigssonen enn noen andre distrikt i

Minnesota. Muus sin første menighet hadde kun 20 familier. I alt dannet Muus 29 menigheter, som han var prest for. Muus ble den mektigste mannen i Goodhue County. Han var alltid stø og fast, og vek ikke for noe motstand. Sammenstøt hadde han med de fleste, og ble nok omtalt ulikt av sin samtid. Men ettertiden på prærien synes å ha gitt ham en enstemmig beundring og respekt for hans utholdenhet og det svære arbeidet han fikk utført. Muus ble sett på som en høvding for de norske immigranter på prærien.

Til tross for at Muus i visse sammenhenger ble sett på som en dissident hva gjaldt visse doktriner i en periode av uenighet, og som førte frem til United Norwegian Lutheran Evangelical Church in 1887, forble Muus lojal til Den Norske Synode. Han ble valgt til president for Minnesota distrikt av synoden for årene 1876-83. Han bevarte forbindelsen til denne synoden også etter at det oppstod splittelser senere i århundret. Han satte seg imot, selv da hans egen menighet valgte annen hovedsammenslutning. Da striden rundt den såkalte *nådevalgslæren* raste, ble Muus leder for antissourianerne. Til slutt ble han bedt om å forlate sin egen synode. I løpet av sin 40-årige tjeneste for Holden gjennomførte Muus prestesamtaler til 28 menigheter innen et område på 15 000 square miles. Han gjennomførte 9 877 barnedåper, 5 288 konfirmasjoner, 1 268 giftemål og 3 909 begravelser (tallene virker noe høye).

Monumentet over Muus utenfor Holden kirke

Så over til en annen side av Muus som var ham lite verdig. Han og hans familie bodde i Wanamingo township. Han hadde 12. juli 1859 som nevnt giftet seg med Oline Christine Kathrine Pind (1838-1922), datter av lensmann Johan Christian Pind (d.1863) og Hanna Lovise Poulsen (d.1860). Bernt Julius Muus var en ildsjel med store visjoner, men kunne også opptre envist og selvopptatt. Han forsømte ofte sitt hjem i sin travle virksomhet, og hans kone søkte og fikk separasjon fra ham i 1883 etter en opprivende strid og rettsak bl.a. om hvordan arven etter hennes foreldre skulle disponeres. Muus ønsket å bruke minst mulig penger på husholdningen, og det var hustruen som fikk lide mest for hans sparsomhet. Bernt Julius stod nok for en viss form for pietisme. Muus sin sterke tro og kompromissløse faglige holdninger

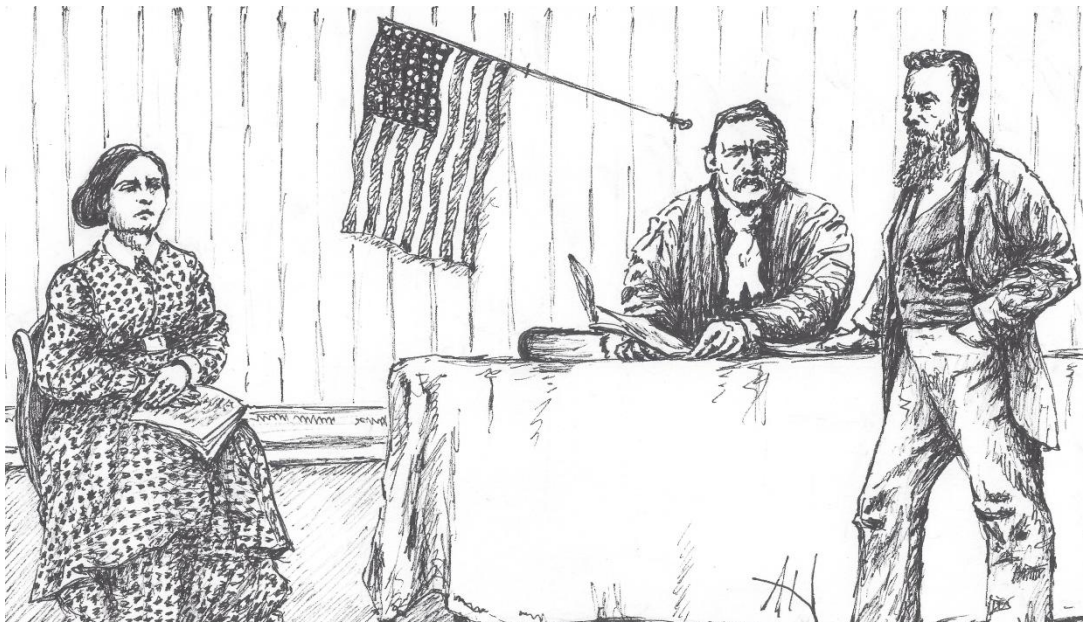
ga ham respekt. Og i embetsgjerningen stod han på de svakestes side, men i hjemmet var det meget annerledes.

6. april 2016: Peter Finsås viser minnetavlen over Muus utenfor prestegården på Snåsa

Oline Muus kom tross alt fra det øvre samfunnslaget i Norge, og hadde blitt gitt en meget solid utdanning, og det er klart at hennes nye puritanske liv ute i ødemarken (Holden) var uvant for ei som hadde kommet fra en ganske så komfortabel ungdomstid. Bernt Julius hadde liten tid til henne og deres barn. Om vinteren tillot han kun oppvarming i ett rom pluss kjøkkenet. Det hevdes at han var så fæl mot sin kone, at han nektet henne å søke lege da hun brakk foten i 1877 mens hun var gravid med deres sjette barn. Han sa til henne: "*patience be your liniment.*" Det heter seg at samme dag som deres 12-årige sykelige barn døde av tyfus i november 1878, dro Bernt og avduket hovedbygningen ved St. Olaf College.

Det var i 1879 at Oline gikk til rettssak mot sin mann. Hun ønsket å bestemme over sin arv fra faren, for derigjennom å bedre oppveksten for barna. Men Bernt sin gamle konservative holdning til kvinner og hjemmet, tilsa at han skulle ta vare på det økonomiske. I rettssaken kom det frem at Muus hadde nektet sin kone de mest trivielle sosial forbindelser. Han nektet henne å dra hjem til Norge på besøk, til tross for at han selv var i gamlelandet to ganger. Bernt

Rettssaken mellom Oline og Bernt Julius Muus

Julius hadde sagt at koner med slikt forlangende burde blitt sendt til St. Peter (et asyl for sinnssyke). Sterkt influert av datidens gryende kvinnebevegelse, vakte Olines krav publikums interesse. Rettssaken ble på et vis et offentlig anliggende. Hvilke rettigheter skulle en kvinne ha? Retten delte på et vis opp hennes krav, slik at mannen Bernt Julius fikk en del av summen, mens Oline fikk beholde den andre delen på 1 118 dollar. Minnesota høyesterett opprettholdt lavere rettsinstansers dom.

Den juridiske delen var på et vis kun den ene siden av saken, for ikke å si belastningen. Hjemme i Holden ble Oline satt under kraftig sensur fra menigheten. I 1881 ble det avholdt møte for å bestemme om Oline skulle bli *lyst i band*, utestengt fra menigheten for ikke å adlyde sin mann. Oline hevdet på sin side at en kvinne ikke blindt kunne adlyde sin mann. Hun sa at dersom Gud hadde bestemt at kvinner skulle være slaver, hadde han ikke utrustet dem med intellekt og åndelige evner. Menigheten vurderte på et møte i februar 1880 også å sparke Bernt Julius Muus. Over tusen medlemmer deltok. På tilsvarende møte i 1882 var det en avstemning i menigheten hvor 37 ville suspendere Muus, mens 73 stemte for å beholde ham. Rettssaken, og det faktum at deres datter fikk et barn utenfor ekteskap, førte til at Muus mistet noe av sin anseelse i kirkelige kretser og var nok en medvirkende årsak til at han ikke ble gjenvalgt som distriktpresident i 1883. En skilsmisse var på den tiden å anse for en raritet, og spesielt hva gjaldt en ledende pastor. Det var rett og slett uhørt. Rettsaken ledet da også til en opphetet debatt om kvinners juridiske rettigheter, eller mangel på sådann. Oline Muus ble formelt begrenset skilt fra sin mann 20. januar 1883 etter en opprivende offentlig prosessen. Oline Muus forlot både menigheten og Holden og flyttet til Minneapolis. Hun mottok 150 dollar pr. år gjennom ti år i underholdsbidrag. Bernt Julius fikk foreldreretten til barna. I 1896 flyttet Oline til Fruithurst i Alabama, hvor hun eide og drev et hotell. Det sies at hun der også gikk inn i vinbransjen kun for å ergre Bernt Julius, som var imot en hver form for alkohol. Oline døde 4. september 1922.

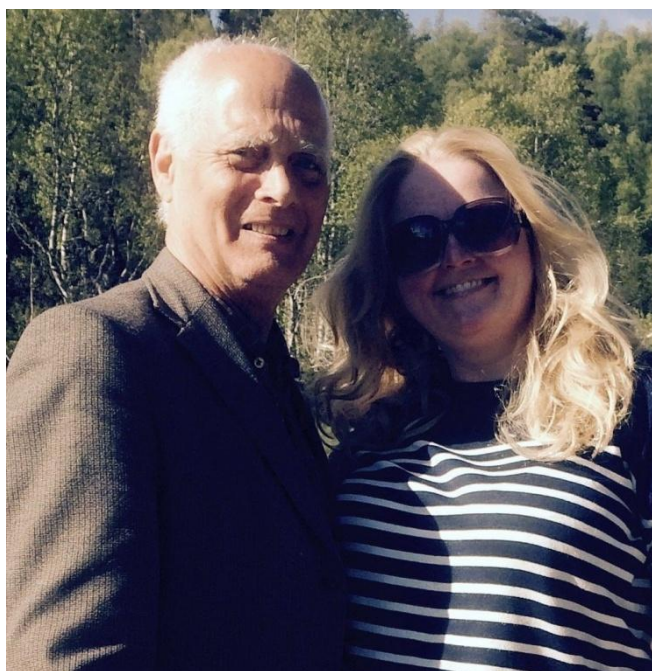
Birgitte M. Klöver

I 1899 trakk Bernt Julius Muus seg som pastor etter et slag og delvis lammelse, skjønt han var allerede året før ekskludert. Dette året kom derfor hans datter, Birgitte M. Klöver, over fra Norge for å hente sin far og ta ham med til sitt hjem i Trondheim. En nabo beskrev på det tidspunktet Muus som en trist og ensom mann. Etter at Muus kom til Trondheim brøt det ut en heftig debatt innen store deler av det intellektuelle Norge. Skilsmissen fikk Bjørnstjerne Bjørnson, Aasta Hansteen og Marcus Thrane til å engasjere seg i saken. Disse, og store deler av folket, delte seg i to. Debatten raste i norske aviser. Hansteen og Ole Gabriel Uelands sønn,

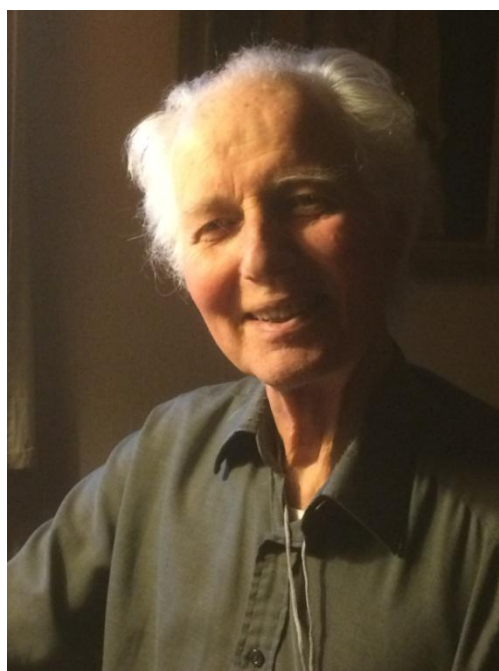
som var jurist, hjalp fru Muus både praktisk og moralsk. Bjørnstjerne Bjørnson derimot var på Muus sin side. Radikaleren og fritenkeren Marcus Thrane, som satt lenge i fengsel og mest ble kastet ut av landet, og emigrerte til Amerika, engasjerte seg sterkt i diskusjonen, og skrev teaterstykket Holden på bakgrunn av den famøse skilsmissen, og brukte dette for alt det var verdt i kampen mot det han mente var kristent hykleri.

Bjørnstjerne Bjørnsons syn på rettsaken og skilsmissen mellom Bernt Julius Muus og hans kone, Oline - skapte nok en viss undring gjennom et personlig brev fra Bjørnson til sin kone, skrevet i Fergus Falls, Minnesota, 30. mars 1881. Flere mener at brevet aldri skulle vært publisert, da det inneholder direkte sjikane og personangrep på fru Muus. Men en må i sakens anledning huske på at datidens karakteristikk av og til syntes mye mer brutale enn dagens. Debatten den gangen gikk gjennom brev, og fortidens ytringsfrihet var ikke overbeskyttet gjennom lovverk, slik som i dag. Bjørnson skrev følgende: "*....der traff jeg fru Muus. Hun er stor, baus, tyk, har været svært vaker, er det ænu; svært kvik, men et bergtroid helt igennem. Død og sylte, han har slidt med den kjærringen, som bare er værdslighed, likegladhed, trods forstand, lyst på kommers, og på sin vis lige stærk, som han er på sin. Hun er så skidenfærdig, at det stank af hennes underskørter, så jeg måtte røge en cigar, for at kunne tale med henne. Hun begyndte med at være pen og from og stille; men jeg så straks, hvor landet lå og gjorde kommers med bibel og Muus og hælighed - hun storlo og var bare lystighed straks. Hun havde en sød datter, renslig og pertentlig ligsom faderen, der har lyst til at tale med mig; men var borte. Jeg skal prøve at nå frem til ham. Hans skyll er den største, derom er ingen tvil, men nu gælder det bare at få dem fra hverandre, og derom vil jeg tale alvorligt med ham.....*"

Oline og Bernt Julius hadde fått fire barn, hvorav de mistet to som tenåringer (12 og 17), en døde faktisk mens rettsaken pågikk. Det er klart at slikt påvirket ekteparet, og formet dem. Og før dommen falt, fikk som nevnt attpåtil deres eneste datter, Birgitte, et barn (Sverre) utenom ekteskap, sammen med presten Johannes Olsen Kongsvik. Dette var som å kaste bensin på bålet. Birgitte dro til Norge. Her giftet hun seg 15. september 1887 på Snåsa med sin tremenning Lorenzt Diedrich Klüver, f. 7. september 1862 på Brustad på Ytterøy. Han døde i Oslo 4. juni 1938. Klüverfamilien stammer fra en tysk adelsslekt. Deres familievåpen

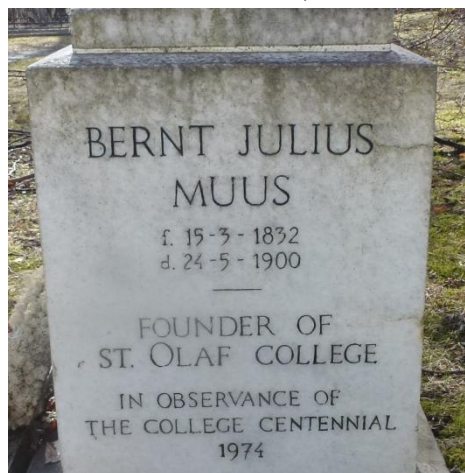
Ole Wilhelm Klüver og hans Tone

Lorentz Klüver

er en sort bjørneklo, med bakgrunn i at stamfaren Bernhard reddet kongen av Polen på en bjørnejakt. Derav kommer adelsnavnet også: Baarenklou, forkortet Clou. Dette ble senere til Clauer og Clüer til det nåværende Klüwer. Disse kom på 1700-tallet til Norge og har hatt flere generasjoner med høyere offiserer.

Ekteskapet gikk nok ikke så bra. Lorentz tar ut skilsmisse samtidig som Birgitte drar tilbake til sin mor i Fruithurst, Alabama i 1907. De ble formelt skilt i 1908 grunnet utroskap. Birgitte blir hos sin mor inntil morens død. Da reiser Birgitte tilbake til Oslo, og forblir der til sin død. Lorentz ble gift på nytt 22. november 1911 i London med Emma Lucie Jaross. Før alt dette skjer hadde Birgitte og Lorentz fått en datter og to sønner. En av sønnene var Johan Wilhlem Klüwer, gift med Julie Syvertsen i februar 1943. Familien ble ganske så kjent i og etter krigen, hvor maktelitens arroganse viste liten nåde. To av Birgittes barnebarn er Lorentz, f. 1943 og Ole Wilhelm Klüwer, f. 1945. Meget oppegående, kunnskapsrike og imøtekommende personligheter. Lorentz og Ole Wilhelm bor i Oslo, og er nærmeste slekt i Norge av Bernt Julius Muus. Grunnleggeren av St. Olaf College er altså deres oldefar. Andre nære slektninger av Muus, er Turid Finsås og hennes familie på Snåsa og Gunnar Eikeland i Tydal, for å ha nevnt noen.

Graven ved Nidarosdomen

B. J. Muus døde Kristi himmelfartsdag torsdag 24. mai 1900 i Trondheim i en alder av 68 år. Mye tyder på at et fall utenfor husdøren fremskyndet hans død. Men det virkelige fallet var nok nevnte rettssak. Det skadet mannen som skapte et av Amerikas mest anerkjente Universitet. Snåsingene kom seg aldri etter det. Bernt Julius Muus ble stedt til hvile tett inntil Nidarosdomen, kirken bygd til minne om Olav den hellige, og som Muus hentet navnet fra til sitt College i Minnesota.

6. april 2016

Slekt/familie av magister Niels Muus og prost Bernt Julius Muus

F.v: Tage Muus Eikeland, Lisa Kristine Hætta, Astrid Finsås Bratlie, Marie Finsås Fjerdingøy, Trude Muus Finsås, Turid Muus Finsås, Aasta Borgan, Alfred Muus Kvitvang, Ing-Mari Finsås, Inga-Britt Finsås, Peter Finsås, Tordis Hord Eikeland og foran Victor Muus Finsås